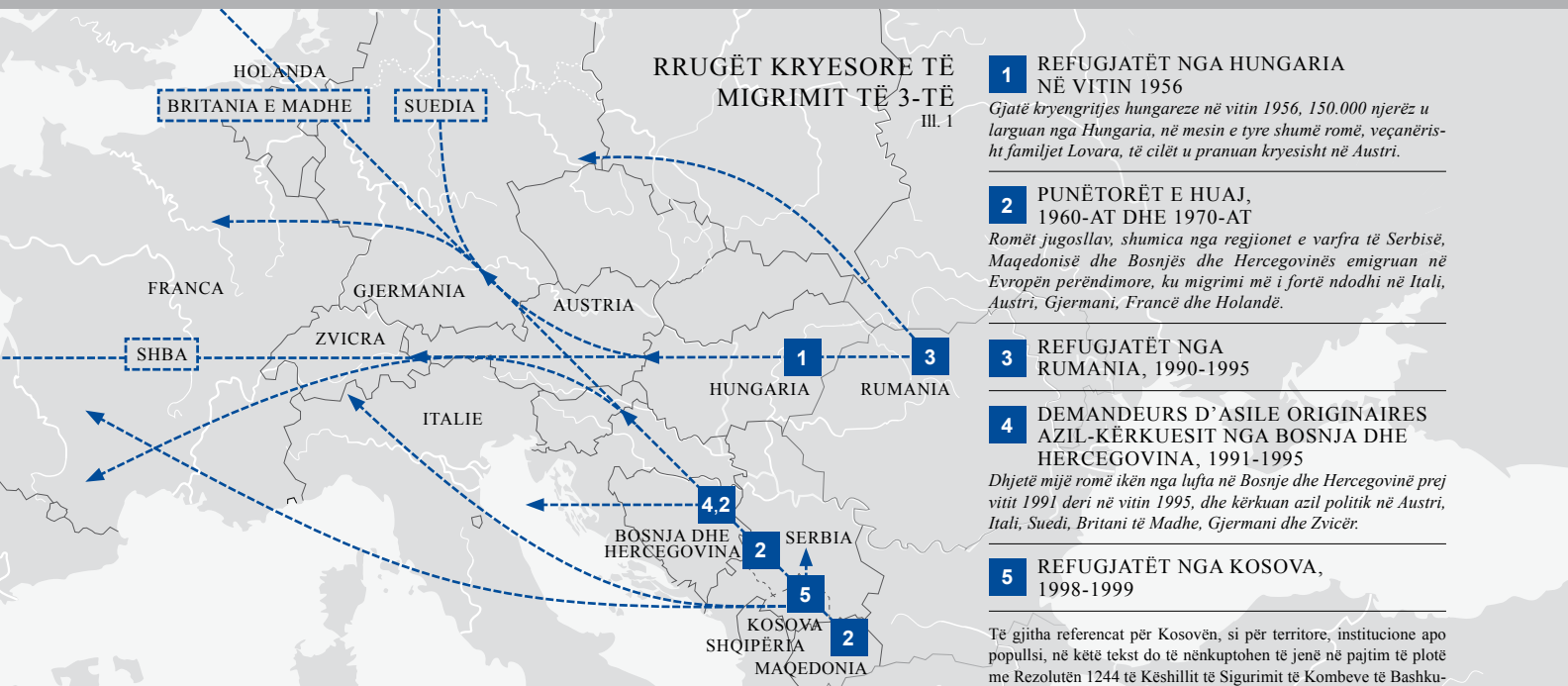

Migrimi i tretë

Mirjam Karoly

Migrimi gjatë rekrutimit të “punëtorëve të huaj” | Shkuarja në perëndim– rënia e perdes së hekurt | Në kërkim të azilit politik– migrimi që nga mesi i të 90-va | Ikja nga lufta në ish Jugosllavi | Të jesh migrues në një vend të huaj

➤ Pas shfaqjes së parë të romëve në Evropë dhe valës të emigrimit pas shfuqizimit të skllavërisë në Rumani (“Migrimi i Dytë”, rreth vitit 1850), lëvizja e fundit migruese e romëve nga Evropa lindore në atë perëndimore ndodhi në gjysmën e dytë të shekullit të 20-të. Ky “migrim i tretë” duhet të konsiderohet në lidhje me faktorët e jashtëm: lufta, ndryshimet politike dhe krizat pasuese ekonomike i detyruan shumë njerëz ta braktisnin vendlindjen e tyre; në rastin e romëve, racizmi masiv dhe diskriminimi në të gjitha fushat e jetës së përditshme duhet të shtohet.

PARATHËNIE

Deri në këtë ditë, pasqyra e “Ciganit” u përcaktua nga ideja e shpërfytyruar romantike e mënyrës së “lirë”, “vagabonde” të jetesës. Romët shpesh shihen si popullatë “mobile”, “e lehtë migruese”. Por në fakt, shumica dërmuese e romëve të sotshëm janë të vendosur. Kështu që, lëvizjet migruese të romëve në gjysmën e dytë të shekullit të 20-të kryesisht mund të bazohen në faktorët e jashtëm, siç janë lufta, jostabiliteti politik dhe ekonomik, racizmi, diskriminimi ose shkelja sistematike e të drejtave të njeriut. Në këtë mënyrë, romët migrues janë, sikurse të

gjithë migruesit tjerë (ose refugjatët), popull që braktisën vendbanimin e tyre për të arritur një standard më të mirë të jetesës në afat të mesëm ose të gjatë, ose të cilët kanë nevojë për mbrojtje ose azil të menjëhershëm. [Ills. 2, 3]

Deklaratat lidhur me numrin e romëve bazohen në llogaritje të përafërta në tërë Evropën, sepse shumica nuk regjistrohen si romë gjatë regjistrimit. Për më tepër, është përkatësia nacionale, e jo etnike, e migruesve që regjistrohet në vendet e targetuara; prandaj numri i migruesve dhe refugjatëve romë në Evropën perëndimore mund vetëm të përafrohet. Disa llogaritje numërojnë

200,000 deri 280,000 romë të kenë migruar nga lindja në perëndim, duke u vendosur kryesisht në vendet fqinje të ish Bllokut lindor, siç janë Gjermania, Austria, dhe Italia. Krahasuar me trendin e përgjithshëm të migrimit lindje-perëndim, pjesa e romëve është relativisht e vogël.

Në disa vende të Evropës perëndimore romët që kanë migruar gjatë dekadave të fundit përbëjnë një pjesë të konsiderueshme të popullsisë së përgjithshme rome. Për shembull, llogaritjet thonë se 80% të romëve suedez janë romë nga ish Jugosllavia, Finlanda, Polonia, Republika Çeke, Sllovakia dhe Hungaria.

NUMRI I ROMËVE, SIPAS VENDIT.

Country	Total Population	Official Number	Estimate	Country	Total Population	Official Number	Estimate
Albania	3,549,841	1,261	90,000–100,000	Luxembourg	442,972	N/A	100–150
Austria	8,150,835	95	20,000–25,000	Macedonia	2,046,209	43,900	220,000–260,000
Belarus	10,350,194	11,283	10,000–15,000	Moldavia	4,431,570	11,600	20,000–25,000
Belgium	10,258,762	N/A	10,000–15,000	Netherlands	16,171,520	20,000	35,000–40,000
Bosnia-Herzegovina	3,922,205	9,092	40,000–50,000	Norway	4,525,000	356	500–1,000
Bulgaria	7,928,901	370,908*	700,000–800,000	Poland	38,633,912	25,000–30,000	50,000–60,000
Croatia	4,334,142	6,695**	30,000–40,000	Portugal	10,084,245	44,600	45,000–50,000
Cyprus	762,887	N/A	500–1,000	Romania	21,698,181	535,250	1,800,000–2,500,000
Czech Republic	10,264,212	11,716*	250,000–300,000	Russia	145,470,197	152,939	400,000
Denmark	5,352,815	N/A	1,500–2,000	Serbia and Montenegro	10,677,290	143,519**	400,000–450,000
Estonia	1,423,316	N/A	1000–1,500	Slovakia	5,379,455	89,920	480,000–520,000
Finland	5,194,901	10,000	7,000–10,000	Slovenia	1,930,132	2,293	8,000–10,000
France	59,551,227	N/A	280,000–340,000	Spain	40,037,995	325,000–450,000	700,000–800,000
Germany	83,029,536	50,000–70,000	10,000–130,000	Sweden	8,875,053	20,000	15,000–20,000
Greece	10,623,835	150,000–300,000	160,000–200,000	Switzerland	7,283,274	N/A	30,000–35,000
Hungary	10,174,853	190,046	550,000–600,000	Turkey	66,493,970	N/A	300,000–500,000
Ireland	3,840,838	10,891	22,000–28,000	Ukraine	48,760,474	47,914	50,000–60,000
Italy	57,679,825	130,000	90,000–110,000	United Kingdom	59,778,002	90,000	90,000–120,000
Latvia	2,385,231	7,955	2,000–3,500				
Lithuania	3,610,535	N/A	3,000–4,000	Total	795,101,136	2,281,577–2,581,577	6,105,600–8,625,150

Burimet: Byrotë nacionale statistikore të vendeve të përfshira që u konsultuan janë: CIA World Factbook (Uashington, D.C.); Bashkimi Evropian “Raportet e Rregullta të Vendeve Kandidate për Anëtarësim në Bashkimin Evropian”; raportet qeveritare të dërguara Komitetit të OKB-së për Eliminimin e Dis-

kriminimit Racor; raportet qeveritare të dërguara Komitetit për Marrëveshje Kornizë e Këshillit të Evropës; “N/A” tregojnë se të dhënat zyrtare nuk janë në dispozicion. Disa vende ofruan vlerësimet zyrtare (shiko për shembull Finlanda, Gjermania, Greqia, Italia, Moldova, Holanda, Polonia, Spanja, Suedia,

dhe Britania e Madhe). Burimi i kolonës “Estimate” janë vlerësimet e OJQ-ve të marra në Liègeois dhe Gheorghe (1995).

* Regjistrimi 2001

III. 2

(nga të Drejtat Rome 1/2004, f. 9f)

MIGRIMI GJATË REKRUTIMIT TË “PUNËTORËVE TË HUAJ”

Në fillim të viteve të 1960-ta, disa vende të Evropës perëndimore filluan të përbushin nevojën për punëtorë kryesisht punëtorë krahu duke rekrutuar punëtorët e huaj. Për shembull, Austria hapi një zyre për rekrutim zyrtar në Stamboll në vitin 1964. Rrjedhimisht, rreth njëqind mijë persona të interesuar për punë, kryesisht punëtorë të pakualifikuar, u sollën në Evropën perëndimore. [III. 4]

Këta të ashtuquajtur “punëtorë të huaj”, që përgjithësisht quheshin “Gastarbeiter” (punëtorë imigrant, ose “punëtorë mysafirë”) në përdorim gjerman që nga viti 1968, ishin rekrutuar kryesisht nga

Spanja, Greqia, Turqia dhe Jugosllavia. Një pjesë e konsiderueshme ishin romë. Shumica e tyre erdhën nga ish Jugosllavia, e cila, ndryshe nga pjesa tjetër e Bllokut komunist, ofronte një politikë liberale të udhëtimit. Nga viti 1965 e më tej, autoritetet jugosllave zyrtarisht lejonin dhe kontrollonin migrim punues, dhe pas disa viteve ishte e mundur të udhëtohej në Evropën perëndimore me një vizë të thjeshtë turistike. Romët jugosllav, kryesisht nga regjionet e varfra të Serbisë, Maqedonisë dhe Bosnjës dhe Hercegovinës emigruan në Evropën perëndimore, ku migrimi më i fortë ndodhi në Itali, Austri, Gjermani, Francë dhe Holandë. Shumica e tyre ishin punësuar në fabrika ose në tregtinë ndërtimore, ndërsa të tjerët punonin si punëtorë sezonal. Shumica dërmuese tanimë kishin punësim

të përhershëm me arritjen e tyre, ndërsa të tjerët provonin fatin. Udhëtimi në vendlindje ishte i zakonshëm, dhe shumë romë shfrytëzuan paratë që fitonin për shtëpitë e tyre në vendlindje. Edhe pse fillimisht migrimi ishte vetëm për një kohë të kufizuar, lidhje me shtetin nikoqir u bë më e fortë gjatë viteve, dhe përfundimisht qendra e jetës u zhvendos në një vend tjetër të banimit. [III. 5]

SHKUARJA NË PERËNDIM-RËNIA E PERDES SË HEKURT

Euforia fillestare me rënien e Perdes së Hekurt në vitin 1989 shpejt u zhduk. Ndryshe nga qasja e dëshiruar e Lindjes dhe Perëndimit, në pjesën e Perëndimit u rrit pakënaqësia për shkak të

ABRAKADABRA E STATISTIKAVE ROMANI

Gjerësisht pranohet se statistikat e besueshme demografike dhe sociale për romët nuk ekzistojnë. [...] Arsyeja për këtë mund të gjendet tek autoritetet rome dhe qeveritare, të cilat nuk kanë shprehur dëshirë për mbledhjen e statistikave lidhur me romët. Romët kanë pak arsye t'i besojnë "Gadže" (jo-romëve) me fletore dhe pyetësor duke vizituar getot e tyre. Autoritetet dhe media në rastin më të mirë kanë qenë ambivalent [...] Aktualisht, statistikat lidhur me romët janë të ngujuara në një grup të problemeve ligjore dhe politike, përfshirë ligjet për mbrojtjen e të dhënave, të drejtat kushtetuese për zgjedhjen e lirë të identitetit etnik, dhe nevojat për të dhënat e përgjithshme etnikisht të koduara për agjendat anti-diskriminuese. Duhet të përmendet se romët në disa vende hezitojnë të zbulojnë identitetin e tyre. Nga vendet me popullatë të madhe rome, Bullgaria është një shembull i vendit në të cilin hendeku në mes të dhënave të regjistruara dhe llogarive të përafërta është relativisht i vogël: llogaritë e përafërta janë vetëm dyfish sa të dhënat e regjistrimit. [...] Ndryshe, romët e Çekisë paraqesin një enigmë të vërtetë statistikore. Derisa burimet qeveritare dhe të pavarura vlerësojnë se rreth një çerek i një milion romëve jetojnë në vend, regjistrimi i fundit (2001) dha numrin 11,716 [...].

III. 3 (nga Të Drejtat e Romëve 1/2004, f. 8ff.)

III. 4

Arritja e punëtorëve imigrues në Vjenë, prill 1964.

(nga Gürses et al. 2004, f. 92)

Dragani, i cili ishte mësuar të bënte çajnik tradicional nga babai i tij, kurrë nuk mendoi të qëndronte në Vjenë:

"Në vitin 1970 kur fëmija i parë lindi, Dragani dhe Mirza shkuan në Austri për të fituar më shumë para, ndërsa vajza e tyre qëndroi me gjyshërit e saj në Serbi. Fëmija i dytë, i lindur në vitin 1971, gjithashtu nuk kishte hapësirë të mjaftueshme në shtëpinë e vogël të punëtorit në Vjenë. Çifti dëshir-

onte të qëndronte në Austri vetëm për një kohë të shkurtë, por mundësia për fitimin e parave ishte aq joshëse sa që Dragani dhe Mirza janë ende (...) duke jetuar në Austri (...). Në ndër-kohë, ata kishin ndërtuar një shtëpi në Serbi, që nuk përdoret më. Babai i Draganit vdiq, dhe nëna dhe fëmijët u zhvendosën në Vjenë. Të dy fëmijët janë të martuar dhe kanë fëmijë."

III. 5 (përkthyer nga Heinschink / Hemetek 1994, f. 181f.)

fluksit të të ashtuquajturve "refugjatë ekonomik". Nga pikëpamja politike, ky qëndrim gjeti shprehjen në shumë vende të Evropës perëndimore në intensifikimin gradual të ligjeve mbi imigrim dhe azil.

Shumë njerëz nga ish Blloku komunist shpresonin në një ardhmëri të qëndrueshme dhe të sigurt në Perëndim. Momenti kthyes politik kishte shkaktuar ndryshime ekonomike që në veçanti i la punëtorët pa punë në kombinatet e mëdha shtetërore joprofitabile. Romët ishin në mesin e humbësve më të mëdhenj në këtë fazë të tranzicionit. Ata shpesh ishin punësuar si punëtorë të pakualifikuar, kështu që me largimin e tyre ata kishin humbur të gjitha shpresat për punë në të ardhmen. Deri në këtë ditë, ata ndikohen nga sh-

kalla shumë e lartë e papunësisë, deri 80-90% në disa regjione të Evropës qendrore dhe lindore.

Ndryshimi politik në ish Bllokun komunist gjithashtu rezultoi në një zemërim të ngritur dhe në sulme me motive racore kundër romëve. Zemërimi në vështirësitë ekonomike u shfrytëzua nga disa media dhe politikanë për të cilët "Ciganët" ishin shënjestër e lehtë. Për shembull, gazeta Ceke "Express" paralajmëronte në një artikull që u shfaq me 2 korrik, 1990, se fertiliteti i "Ciganëve" mund të shkaktonte një "katastrofë", ku si rezultat "brenda një shekulli vendi mund të riemërohet në 'Romska republika'". [III. 8]

Derisa në ish Çekoslovakia veprimet e dhunës kundër romëve kryeshin kryesisht nga "skinheads", në Ru-

mani, romët ishin shënjestër e veprave pogrome të dhunës. Me 12 qershor, 1990, romët ishin viktima të minatorëve të tërbuar që ishin thirr në kryeqytet nga Presidenti Iliescu në mënyrë që të mbaronte protestën kundër gardës së vjetër politike. Një pjesë e turmës shkuan në zonat e banuara nga romët, i rrahën banorët dhe shkatërruan pronat e tyre. Gjëra të ngjashme ndodhën nga atëherë e tutje në disa qytete në tërë Rumaninë, ku hungarezët dhe rumunët etnik sulmuan fqinjët e tyre romë me dhunë të hapur. Vetëm në periudhën në mes të vitit 1990 dhe 1995, 30 vepra të tilla të dhunës u regjistruan, ku në disa raste madje u shkaktuan edhe vdekje. [Illa. 6, 7]

Kombinimi i dhunës, diskriminimit dhe racizmit, situata e keqe eko-

III. 6 (nga Haller 1998, f. 38)

Një shtëpi rome në Pläieşii de Sus pak pas shpërthimit të dhunës në qershor të vitit 1991.

“In Pläieşii de Sus, Qarku Harghita, një qytet me 3,200 banorë, 200 prej të cilëve ishin romë, fshatarët dogjën 28 shtëpi dhe vranë një njeri romë me 9 qershor, 1991. Rendi i ngjarjeve filloi me 6 qershor, 1991, kur katër meshkuj romë rrahën Ignác Daró, një roje nate, sepse ai ndërhyri derisa ata po rrihnin kalin e tyre. Pak pas incidentit, turma rrahu dy meshkuj të vjetër dhe të pafajshëm romë në shenjë hakmarrjeje. Njëri prej tyre, Zr. Ádám Kalányos, më vonë vdiq nga lëndimet e pësuar. Ndërkohë policia arrestoi katër meshkujt romë. Dy ditë më vonë, një shenjë paralajmëruese u shfaq në periferitë e vendbanimit ku shtëpitë e familjeve rome qëndronin, duke informuar banorët që me 9 qershor, e diel në mbrëmje, shtëpitë e tyre do të digjeshin. Romët informuan policinë

dhe komunën e fshatit, por pa sukses. Askush nuk intervenoi. Në mbrëmjen e të dielës ata ikën në hangarin e fermës kooperative lokale. Pastaj një grup i organizuar i fshatarëve këputën telat elektrik që shpinin te vendbanimet e romëve (për të shmangur ndonjë kontakt të shkurtë që do ta linte tërë fshatin pa rrymë), rrëzuan shtyllën elektrike që lidhte fshatin me fshatin fqinjë të Miercurea Ciuc dhe pastaj i dogjën të 28 shtëpitë rome. Pogromet tjera pasuan në Vălenii Lăpuşului, Qarku Maramureş, me 13 gusht, 1991, ku fshatarët dogjën tetëmbëdhjetë shtëpi, dhe në Cărpiniş, Qarku Timiş, me 17 mars, 1993, ku pesë shtëpi u shkatërruan. Mirëpo, deri në këtë kohë, mas mediat veç kishin humbur interesimin në këtë temë.”

III. 7 (nga Haller 1998, f. 37)

nomike dhe sociale, varfëria e dukshme dhe mosbesimi i institucioneve publike i bëri shumë romë të Evropës lindore të frikësoheshin për ekzistencën e tyre, e që shkaktoi emigrimin e tyre. [III. 9]

Romët e ikur rumun përbënin një pjesë të konsiderueshme të migracionit Lindor-Perëndimor në të kaluarën e vonshme (që nga viti 1990). Disa llogaritje vetëm në Gjermani numërojnë deri në 70,000 refugjatë romë deri në vitin 1992. Gjermania – sikurse vendet tjera të synuara –, përveç arsyeve tjera, ishte atraktive për ata që dëshironin të emigronin sepse ata tanimë kishin lid-

hje ekzistuese atje siç ishte familja ose shokët. Përveç kësaj, një emigrim i përgjithshëm prej Rumanisë në Gjermani kishte filluar gjatë politikave specifike të kthimit për të vendosurit gjerman në Transylvania dhe Banat (vetëm në vitin 1990, rreth 80,000 Sakson dhe Swabian u larguan nga Rumania). Një vend tjetër atraktiv ishte Franca. Të dy vendet kishin një numër të vogël të imigrantëve romë të Rumanisë TEC në vitet e 1980-ta, të cilët kishin aplikuar për azil por statusi i të cilëve vazhdonte të jetë i paqartë. Në fillim të viteve të 1990-ta, arritja e disa qindra romëve në

“POPULLATA JOADEKUATE NGA PIKËPAMJA SOCIALE”

Fjalimi i Kryeministrit Sllovak Vladimir Meciar me 4 shtator, 1993 në Spiš, shkaktoi një potere në mediat ndërkombëtare kur ai tha se ishte “e nevojshme të zvogëlohej ‘riprodhimi i zgjeruar i popullatës së papërshtatshme nga pikëpamja sociale dhe mendërisht e prapambetur’ përmes zvogëlimit të ndihmave familjare”. Sipas përkthimit zyrtar, që u publikua më vonë, të fjalimit të Meciar: “Ata [“Ciganët”] duhet të perceptohen si një grup problematik që po rritet në madhësi ... kjo do të thotë se nëse nuk merremi tani me ta, ata do të merren me neve më vonë ... një tjetër gjë që duhet ta marrim parasysh është riprodhimi i zgjeruar i popullatës së papërshtatshme nga pikëpamja sociale.”

III. 8

(shkurtuar nga Crowe 1995, f. 66)

Sikurse një intelektual romë shprehi shkakun për migracion:

Cigan në Rumani në vitin 1990 i bindën të gjithë ata që iu dha mundësia të kërkonin strehim jashtë vendit; ndoshta nuk është më mirë atje, por së paku mund të shpresosh se do varet vetëm nga ti që ta ruash dinjitetin.”

III. 9

(nga Crowe 1995, f. 147)

qytetet franceze siç është Rubaix, Toulouse ose Nanterre u dokumentua, por në shumë raste ata prapë u dëbuan.

Numri në rritje i romëve rumun në Evropën perëndimore si dhe migrimi i përgjithshëm Lindje-Perëndim kishte një ndikim të fortë në përforcimin e vazhdueshëm të kufijve. Ky proces u tregua kryesisht me futjen e regjimeve të vizave dhe me rregulloret gjithnjë më të ashpra të imigrimit dhe azilit. Disa vende nënshkruan marrëveshjet bilaterale për kthimin e emigrantëve, të cilat pak a shumë drejtoheshin kundër “refugjatëve të varfër” dhe rezultoni në

III. 10
Faqa e parë e gazetës gjermane “Der Spiegel” me 3 shtator, 1990.
Lexon: “Asyl in Deutschland? Die Zigeuner”
 (“Azil në Gjermani? Ciganët”).
(nga Der Spiegel 36/1990)

Gazeta “Der Spiegel” raporton agresionet e popullatës gjermane në prag të “valës së imigrimit Cigan”:

“... paniku tanimë rritet në disa qytete si Saarland Lebach. Në mënyrë që të mbrohej popullata kundër 1,400 Ciganëve që jetojnë në këtë qytet të azil-kërkimit me një popullatë prej vetëm 22,000, prefekti urdhëroi bllokimin e shtëpive dhe basenit publik. Në Bottrop, popullata lokale tentoi të parandalonte vendosjen e tendave nga Ciganët përmes uljes. Në

dëbimin e shumë romëve. Në nëntor të vitit 1992, marrëveshja bilaterale për dëbim, në mes të Gjermanisë dhe Rumanisë hyri në fuqi, dhe parashihte dëbimin e romëve pas vendimit negativ për azil. Ky shembull u përcjell edhe nga Franca në vitin 1994.

Në Austri, vizat për turistët rumun tanimë ishin futur në vitin 1990. Gjithashtu vendet transite si Polonia, ish Çekosllovakia, dhe Hungaria e bën hyrjen më të vështirë. Përveç kësaj, ata nënshkruan marrëveshjet referuese me vendet e synuara, për shembull, Republika Ceke me Gjermaninë në vitin

1994. Shumë imigrantë u dëbuan “prapa” në vendin e tyre të origjinës ose përtej kufijve të vendit transitor.

Në Evropën perëndimore, imigrimi i romëve të Evropës lindore tërhoqi vëmendje të madhe nga mediat dhe politika. Miti i “Ciganëve” shëtitës dhe vagabond pa shtet konsiderohej i përshtatshëm për “intensifikimin e debatit mbi migrimin”. Disa media gjermane flisnin për vendin që po “përmytej” nga “Ciganët” e Evropës lindore, të cilët në përgjithësi u hodhën si “refugjatë ekonomik” dhe “kërkues të varfër të azilit”. [Illa. 10, 11]

KRYENGRITJA HUNGAREZE DHE PRANVERA E PRAGËS

Gjatë Kryengritjes Hungareze në vitin 1956, 150,000 njerëz ikën nga Hungaria. Në mesin e tyre, shumë romë, veçanërisht familjet Lovara, të cilët u pranuan kryesisht në Austri. Gjithashtu, arritja e tankeve ruse në ish Çekosllovakia në vitin 1968 (Pranvera e Pragës) shkaktoi një valë të emigrimit gjatë së cilës disa qindra romë emigruan, pjesërisht përmes Austrisë, për në Suedi.

III. 12

PËRNJËHERË TË HUAJ OSE PERSONA PA SHTET

Pas ndarjes së Çekosllovakisë në vitin 1992, Republika Çeke miratoi një ligj të ri mbi shtetësi, që ktheu shumicën dërmuese të popullatës rome, që jetonte në Çeki, në të huaj ose persona pa shtet brenda natës. Sipas ligjit të ri, çdonjëri që nuk kishte pasur nënshtetësi Çeke para vitit 1945 duhet të aplikonte për të. Në Sllovakia, për dallim, të gjithë qytetarët me nënshtetësi Çekosllovakë mund të zgjidhnin Sllovakinë. Gati 95 % të popullatës rome Çeke erdhën nga Sllovakia, dhe shumë nga ta, sikurse fëmijët e tyre të lindur në Çeki, nuk mund të përmbushnin kriterin për nënshtetësi Çeke dhe u kthyen në të huaj ose persona pa shtet në vendin e tyre.

III. 13

Herford, qytetarët e kujdesshëm njoftuan se ata do të krijonin një “militia” kundër Ciganëve. Dhe në Essen, ku ishte pika kulminuese e zemërimit të qytetarëve të degjeneruar, fqinjët e një azili, ku njerëzit kërkonin azil, sipas policisë madje angazhuan banda të vjedhësve. Supozohet se ata donin t’iu paguanin 5,000 marka gjermane “skinheads” radikal të krahut të djathtë për sulmet kundër fqinjëve të padëshiruar ...”

III. 11 (përkthyer nga Der Spiegel 36/1990, f. 35)

Në fillim të viteve të 1990-ta, rinia radikale e krahut të djathtë kryen sulme ndaj azil-kërkuesve në shumë qytete gjermane. Në Rostock, Hagen, Lebach, Bottrop, Herford, Essen, Leipzig dhe vende tjera kryeshin aktet e dhunës, e ndonjëherë edhe plaçkitje. Romët gjithashtu ishin në mesin e të shqetësuarve.

Jo vetëm romët rumun ikën në Evropën perëndimore. Në tërë zonën e Evropës qendrore dhe lindore një lëvizje migruese e romëve filloi pas hapjes së Lindjes. Romët nga Bullgaria, Republika Ceke, Sllovakia, Hun-

III. 14

Çeku Usti Nad Labem, prefekt, ndërtoi një mur 65 m të gjatë dhe 1.8 m të lartë në mes të shtëpive të romëve dhe jo-romëve në tetor të vitit 1999; piktura tregon rrëzimin e murit në të njëjtin muaj, për shkak të protestës ndërkombëtare.

(Romano Centro 27/1999)

SHKALLËT E MORTALITETIT TË BEBEVE DHE FËMIJËVE NË RUMANI

(shkallët e mortalitetit të bebeve dhe fëmijëve në çdo 1000 lindje të gjalla)

GRUPI ETNIK	MORTALITETI I BEBEVE (0 deri 1 vjet)	MORTALITETI I FËMIJËVE (1 deri 4 vjet)	GJITHSEJT MORTALITETI I BEBEVE DHE FËMIJËVE (0 to 4 year)
Rumun	27.1	1.1	28.2
Hungarez	19.8	0	19.8
Romë	72.8	7.2	80.0

III. 15

VARFËRIA DHE ETNIA

(rasti i Bullgarisë dhe Rumanisë, 1997)

GRUPI ETNIK	NDARJA e grupeve përkatëse etnike në gjithsej popullatën (përqindje)	SHKALLA E VARFËRISË (përqindja e grupeve përkatëse etnike nën shkallën e varfërisë)	THELLËSIA E VARFËRISË (mesatarja e atyre nën shkallën e varfërisë)
Bullgarë	83.6	31.7	8.5
Turq Bullgar	8.5	40	12.8
Romë	6.5	84.3	46.6
Të tjerë	1.4	46.9	15
Gjithsejt Bullgarë	100	36	11.4
Rumunë	89.8	29.7	7.3
Hungarez	6.8	28.4	6.7
Romë	2.3	78.8	33.2
Të tjerë	1.1	32.6	8.0
Gjithsejt Rumunë	100	30.8	7.9

III. 16

garia ose Polonia shpresonin në një fillim të ri në Perëndim. Mirëpo, për shumicën udhëtimi përfundoi në kampin e pranimit, nganjëherë madje as në vendin e synuar por në vendet transite si Polonia, Hungaria apo ish Çekosllovakia. [III. 13]

NË KËRKIM TË AZILIT POLITIK– MIGRIMI QË NGA MESI I TË 90-VA

Në fillim të kontrollit të intensifikuar të kufirit, rregulloreve gjithnjë e më rigorozë të imigrimit dhe rrjeti shtërngues i marrëveshjeve për dëbim në mes të vendeve të synuara dhe vendeve të origjinës, vala e parë e fortë e imigrimit nga Evropa lindore u zvogëlua. Por prapë në mesin e viteve të 1990-ta, paraqitja e grupeve të vogla të romëve nga Bullgaria, Republika Ceke, Polonia, Rumania, ose Sllovakia tërhoqën vëmendje të madhe nga mediat dhe politika në vendet si Belgjika, Finlanda, Franca, Kanada, Norvegjia, Zvicra, dhe Britania e Madhe.

Në fakt kjo vëmendje u shkaktoi nga grupe relativisht të vogla, jo më shumë se disa qindra njerëz në vit. Shqetësimi për këta imigrant mund të kërkohej në paragjykimet thellë të rrënjësura kundër “Ciganëve”, dhe në pranimin e dukshme të këtyre refugjatëve të cilët nuk udhëtuan vetë – ndryshe nga romët tjerë – por së paku në grupe më të vogla familjare.

Arsyet për këtë arratisje, në shumë raste, ishin veprat e dhunës nga “skinheads”, mungesës së sigurisë ndaj sulmeve të krahut të djathtë, diskriminimit, shqetësimit nga autoritetet lokale dhe policia, varfërisë, papunësisë dhe mungesës së mundësive adekuate për arsimim. [Illa. 14-16]

Vetëm në raste të rralla dhurohej azili sipas Konventës së Gjenezës, sepse shkeljet serioze të të drejtave njerëzore, diskriminimi dhe racizmi nuk konsideroheshin si persekutim i hapur politik. Krejtësisht e kundërta: vendet e origjinës konsideroheshin si “vendet e treta të sigurta”. Përveç kësaj, pohohej se madje edhe në rast të diskriminimit

masiv nuk kishte raste të persekutimit nga shteti. [III. 19]

Shumica e vendeve të synuara reagueshan ndaj këtij imigrimi duke futur obligimet e vizës. Në vitin 2001, Britania e Madhe vendosi disa roje kufitare në aeroportin e Pragës, në mënyrë që të parandalonin refugjatët e ardhshëm nga emigrimi. Në anën tjetër, fakti që Franca iu dha azil politik refugjatëve romë të Hungarisë shkaktoi një pakënaqësi në mesin e hungarezëve, pasi që hodhi një dritë të keqe në politikën minoritare të Hungarisë.

IKJA NGA LUFTA NË ISH JUGOSLLAVI

Sipas llogaritjeve të përafërta deri në mesin e viteve të 1990-ta, deri gjysmë milion njerëz ikën nga kaosi i luftës në ish Jugosllavi. Edhe pse numri i romëve në mesin e refugjatëve nuk dihet, është shumë e besueshme se kishte romë në mesin e tyre. Dhjetë mijë romë ikën nga lufta në Bosnje dhe Hercegovinë prej

III. 15,
Fëmijët e lindur në Rumani në mes të korrikut të vitit 1994 dhe qershorit 1999.

III. 16
Varfëria dhe etnia, rasti i Bullgarisë dhe Rumanisë, 1997.
(Fëmijët e lindur në Rumani në mes të korrikut të vitit 1994 dhe qershorit 1999.)

E FUTUR NË DOSJE SI “TË TJERËT”

Në regjistrimin e vitit 1991 në Bosnje dhe Hercegovinë, vetëm katër grupet e mëdha nacionale – Boshnjakët, Serbët, Kroatët dhe Jugosllavët – u regjistruan në hollësi. Romët u përfshinë si “Ostali” (Të tjerët) dhe u numëruan 8,900. Mirëpo, vlerësohet se ekzistonin diku 40,000 deri 60,000 romë në Bosnje dhe Hercegovinë para luftës. Rastësisht, numri i regjistrimi u mor edhe nga organizatat ndërkombëtare, që rezultoi në faktin se gati nuk iu kishte kushtuar fare vëmendje fatit të romëve ose mundësitë e tyre të kthimit.

III. 17
(shiko Komisioni Evropian kundër racizmit dhe jo tolerancës 2004, Raporti mbi Bosnje dhe Hercegovinën, f. 26f.)

“MË E KEQJA ËSHTË TË SHPËRNDAHESH”

“Në një shportë, ndonjëherë i merrja fëmijët me mua në fusha, ku gërmoja dhe punoja. Dhe tani i kemi humbur të gjitha. Duhet të kërkojmë dhe të lutemi. Dhe tani madje duhet të shkojmë në një vend të tretë, ta shpëtojmë jetë tonë dhe fëmijët tanë. A duhej të vinte deri te kjo? Është aq vështirë për mua që fëmijët më shkuan në Amerikë. Më e keqja është kur nuk kemi mundësi të jemi së bashku. Fëmijët e mi, nuset e mia, nipat dhe mbesat shkuan. Kudo që shkoi, unë qaj dhe qaj. Kur do të kthehen ata, ndoshta kurrë, ndoshta kurrë më nuk do ti shoh fëmijët e mi. Kur mund të aplikoj për emigrim, dhe ata më thonë se unë nuk mund të shkoj, unë do t’ju them: Më parë më vrisni e pastaj më thoni se nuk mund të shkoj ...”

Zonja. Mehic, 55, nga Bjeljina, Bosnje e Hercegovinë, refugjatë në Berlin.

III. 18 (përkthyer nga Mihok 2001, f. 133)

Në vitin 1997, një program televiziv lidhur me emigrimin e suksesshëm të një familje rome për në Kanada shkaktoi emigrimin e romëve Çek që dëshironin të përcillnin këtë shembull. Disa prefektë Çek e panë këtë si një mundësi për ti hequr qafe popullatën e tyre rome, dhe iu dhanë bileta falas për një-drejtimit atyre romëve që dëshironin të emigronin.

III. 19

vitit 1991 deri në vitin 1995, dhe kërkuan azil politik në Austri, Itali, Suedi, Britani të Madhe, Gjermani dhe Zvicër. [III. 17]

Shumë ikën sepse ishin të frikësuar të futeshin në mes të dy grupeve etnike që luftonin, ose sepse ata jetonin në zonat për të cilat luftohej. Romët u refuzuan nga të dy anët. Përveç kësaj, disa nga romët e Bosnjës ishin mysliman, dhe kështu kërcënoheshin edhe më tepër. Për shembull, vendbanimi relativisht i madh i romëve në Bijeljina (Bosnje dhe Hercegovinë) – që numëronte gati 8,000 banorë – ishte dëbuar gati tërësisht. Në shumë raste, i tërë komuniteti iku së bashku. Familjet e vetme shkuan në vendin ku tanimë kishin familje ose shokë. Në Gjermani, ata “toleroheshin”, dhe statusi i tyre gjyqësor kufizohej për një periudhë të pacaktuar kohore.

Deri më tani, kthimi i minoriteve në Bosnje dhe Hercegovinë është i vështirë nëse jo i pamundshëm për shkak të shpërndarjes së pazgjdhur të pronës dhe garancive ligjore. Por, në

Gjermani u morën masat në fund të viteve të 90-ta për kthimin e njerëzve sipas dëshirës së tyre. Refugjatët gjithashtu u dëbuan në Bosnje pa pëlqimin e tyre, në një vend i cili pas luftës ishte i organizuar sipas etnive dhe ku romët nuk kishin vend. [III. 18]

Konflikti i Kosovës shkaktoi edhe një valë të emigrimit. Pasi që konflikti u intensifikua në verë të vitit 1998, me qindra mijëra shqiptarë dhe romë të Kosovës u dëbuan. Kthimi i shqiptarëve në qershor të vitit 1999 shkaktoi edhe një ikje nga ana e romëve. Pas invadimit të trupave të NATO-s, pjesët e mëdha të popullatës shqiptare dhe ekstremistët shqiptarë u kthyen kundër romëve, egjiptasve dhe ashkalinjve, edhe pse ata kishin ikur bashkë me shqiptarët. Ky “spastrim etnik” ndodhi para syve të komunitetit ndërkombëtar. Deri në 14,000 nga 19,000 shtëpi rome dhe 75 vendbanime në Kosovë u shkatërruan tërësisht. Deri në 80% të përafërsisht 150,000 romëve, “Egjiptasve” dhe “Ashkalijve” nga Kosova u detyruan të iknin. Shumica iku në vendet

fqinje dhe regjionet e ish Jugosllavisë, kryesisht në Serbi dhe Mal të Zi, dhe Maqedoni, të tjerët në Evropën perëndimore ose në SHBA. Derisa ata zakonisht vendoseshin në kampet e pritjes në vendet e treta, ata ishin vetëm “persona të zhvendosur” në Serbi dhe Kosovë.

Deri në këtë ditë, për shumë refugjatë, kthimi është i pamundshëm për shkak të situatës ende kërcënuese për jetë. Një simbol i efektit shkatërrues që konflikti kishte në ish komunitetin ekzistues në Kosovë është “Mëhalla” e romëve (distrikt kryesisht i banuar nga romët) në Mitrovicë (me një popullatë rreth 8,000 veta para luftës), ku asnjë shtëpi nuk është rindërtuar.

TË JESH MIGRUES NË NJË VEND TË HUAJ

Në vendet nikoqire, shumica e migruesve duhej të përballoheshin me një fillim krejtësisht të ri. Ata duhet ti përshataten mjedisit, gjuhës dhe kulturës së re. Lejet e banimit të imigrantëve romë

„TE PUÇLAN MAN, SOSIUM ME...“
« SI VOUS ME DEMANDEZ CE QUE JE SUIS... »

“Nëse më pyesni, se çka jam dhe çka ndjej, atëherë unë jam Rom. Ndonjëherë do të dëshiroja të kisha një vend autokton, sepse nuk përkas askund. Kur kemi mbledhje të mëdha rome ata thonë: Ti je një gjerman. Kjo është e vërtetë. Nuk di se çka të bëj me traditën. Unë

jam një njeri modern. Por në venat e mia është gjaku rom. Unë jam krenar që jam Rom.”

Demir R., i lindur me 1981, ishte 13 muajsh, kur familja e tij braktisi Kosovën dhe erdhi në Freiburg, Gjermani.

III. 20 (përkthyer nga Birgin / Wieczorek 2005, f. 36)

në Evropën perëndimore ndryshojnë. Shumë romë të cilët kishin arritur në vitet e 1960-ta si “punëtorë të huaj” veç kanë lejen e përhershme të banimit ose nënshtetësinë, fëmijët e tyre veç kanë lindur në vendlindjen e re. Të tjerët vendosin për leje të punës dhe qëndrim të përhershëm, duke ruajtur nacionalitetin origjinal dhe një marrëdhënie të fortë me vendin e tyre të origjinës. Fëmijët e tyre rriten brenda dy kulturave. Derisa traditat kulturore mbahen në rrethin familjar, ku gjuha Romani dhe gjuha e vendit të origjinës flitet, ata po shoqëriohen në gjuhën dhe kulturën e vendit të tyre të ri në shkollë. Përplasja e vlerave të ndryshme kulturore, kontaktet e shthurura me familjen të shkaktoara nga migrimi dhe strukturat e shkatërruara familjare shprijnë në shpërbërjen e traditave të vjetra. E

njëta vlen për gjuhën Romani, e cila- duke u folur vetëm në rrethin familjar dhe mos u mbështetur me masat e jashtme edukative – i nënshtrohet presionit të skajshëm të asimilimit. [III. 20]

Situata është edhe më e keqe për ata të cilët nuk kanë leje të përhershme të banimit, sikur ata të cilët kërkuan azil politik në fillim të viteve të 1990-ta. Rregulloret gjithnjë e më rigorozë për azil dhe lejet e përkohshme dhe të kufizuara të banimit shkaktojnë pasiguri dhe frikë të debimit në vendin e origjinës. Kjo kryesisht ka të bëjë me refugjatët romë nga Bosnja dhe Hercegovina, Maqedonia ose Kosova. Të vendosur në kampet e refugjatëve dhe akomodime tjera të përkohshme, ata kanë – nëse kanë - mundësi të kufizuar për të punuar dhe filluar një jetë të re.

Romëve të Evropës lindore që kërkonin azil që nga gjysma e viteve të 90-ta gjatë lëvizjeve më të vogla migruese rrallë iu jepte azili apo ndonjë status tjetër ligjor. Më së shpeshti, ata duhej ta braktisnin vendin prapë.

Vetëdijesimi i rritur ndërkom-bëtar i “çështjes rome” bëri presion në shumë vende të Evropës lindore, por edhe perëndimore, për ti shikuar politikat e tyre minoritare. Përveç të tjerave, kjo shpiti në njohjen e romëve si minoritet etnik, duke iu dhënë të drejta minoritare përfshirë masat mbështetëse kryesisht në fushën e arsimimit, gjuhës, dhe kulturës. Mirëpo, mbështetja minoritare dhe të drejtat pasuese iu jepën kryesisht grupeve më herët të vendosur të romëve, edhe pse grupeve rishtas të imigruara veç iu ishte dhënë nënshtetësia.

Bibliografija

Birgin, Ursula / Wieczorek, Monika (2005) *Vakeres Romanes? E Romane therne chive vakeren taro plo jivdipa. Sprichst Du Romanes? Roma-Jugendliche erzählen ihr Leben.* Freiburg: IbiS | **Crowe, David M. (1995)** *A History of the Gypsies of Eastern Europe and Russia.* London / New York: I. B. Tauris Publishers | **Gürses, H. / Kokoj, C. / Mattl, S. (eds.) (2004)** *Gastarbajteri. 40 Jahre Arbeitsmigration.* Wien: Mandelbaum Verlag | **Haller, István (1998)** *Lynching is not a crime: mob violence against Roma in post-Ceausescu Romania.* In: *Roma Rights, Quarterly Journal of the European Roma Rights Centre.* Spring 1998, pp. 35-42 | **Heinschink, Mozes F. / Hemetek Ursula (eds.) (1994)** *Roma: das unbekannte Volk. Schicksal und Kultur.* Wien: Böhlau Verlag | **Mihok, Brigitte (2001)** *Zurück nach Nirgendwo. Bosnische Roma-Flüchtlinge in Berlin.* Berlin: Metropol-Verlag | **Ringold D. / Orentstein M. / Wilkens E. (2005)** *Roma in an Expanding Europe. Breaking the Poverty Cycle (A World Bank Study).* Washington D.C.: The World Bank | **Roma Rights, Quarterly Journal of the European Roma Rights Center, 1/2004.** Budapest (see <http://www.errc.org>) | **United Nations High Commissioner for Refugees (2000)** *Roma Asylum-Seekers, Refugees and Internally Displaced.* Geneva: UNHCR